

roksissa, joissa mitätöintistrategia esiintyi, esitettiin kaksi näkökantaa. Toinen vahvistettava näkökanta oli piirtäjän mukaan "oikea", toinen taas oli "väärä" eli mitätöitävä.

Ylösen mukaan piirrosten asema kulttuurisena ilmiönä perustui siihen, että niissä vahvistettiin suomalaisessa yhteiskunnassa itsestäänselvyysinä pidettyjä arvoja sekä luonnoksi tulleita käsityksiä siitä, millaisia me suomalaiset olemme. Ylösen käyttää Roland Barthesin ajatusta moderneista myyteistä, kertomuksista, joiden kautta kulttuuri ymmärtää ja käsitteellistää ympäröivää todellisuutta. Piirrosten hahmot olivat poikkileikkaus myyttisestä suomalaisesta yhteiskunnasta. Hahmogalleriassa olivat edustettuina niin ikääntyneet maalaiset, kaupunkilaiset, veteraanit kuin poliittiset puolueetkin.

Millä tavalla kansan ajatellaan ajattelevan

Ylösen mukaan Karin piirroksista saavuttivat tärkeän asemansa, koska piirtäjä tiesi, mitä kansan ajatellaan ajattelevan. Pilapiirroksiset toimivat siten, että ne eivät kerro lukijalleen mitään uutta, vaan ne viittaavat jo olemassa olevaan. Jotkut Karin piirroksista viittasivat mm. kansannäytelmiin, kansansatuihin, populaariin kirjallisuuteen, joihin useimmat suomalaiset ovat tutustuneet esimerkiksi koulussa.

Piirroksessa voi myös olla jokin suomalaiselle kulttuurille tuttu esine, vaikkapa punainen kreppipaperi latureitin merkiksi, jonka tunnistaminen herättää katsojassa nostalgista mielihyvää. Tällainen pieni yksityiskohta saa katsojan tuntemaan, että kuva tapahtuu juuri hänelle. Näin Karin pilakuvat käyttivät hyväkseen suomalaisen kulttuuriin kuuluvaa kaikille yhteistä arkitietoa, jota ne myös samalla vahvistivat.

Merkittävä tekijä oli myös toistuvuus. Piirrosten käsitykset ja arvot olivat niin johdonmukaisia, että lukija tiesi mitä oli tulossa. Se, että piirroksiset täyttivät lukijan odotukset, on selitys sille, että ne hauskuuttivat myös niitä, jotka eivät piirrosten käsityksiä jakaneet.

Karin piirroksissa vahvistettiin myyttistä suomalaisuutta: puritaanisuutta, realismia, puolustushenkistä isänmaallisuutta, yksin pärjäämistä, miehistä mieheyttä, kainoa naiseutta ja vapautta. Vapaus kylläkin käsitettiin yksipuolisesti; suomalaisilla on vapaus mennä ulkomaille, mutta ulkomaalaisilla ei ole oikeutta tulla tänne.

Karin linja vs. lehden linja

Ylösen tutki piirrosten suhdetta Helsingin Sanomien pääkirjoitukseen ja huomasi, että ristiriitaa ilmeni ensimmäisen kerran vuonna 1980 ja vuonna 1990 erimielisyyttä esiintyi jo huomattavan usein. Ristiriidat koskivat ihmisoikeuksia, rotujen ja sukupuolten tasa-arvoa, pakolaisia, kansainvälisyyskasvatusta, kehitysapua, EY:ä ja siviilipalvelua, joita kaikkia Kari kritisoi.

Pääkirjoitusten ja pilapiirrosten väliseen ristiriitaan liittyy mustahattuisen piirtäjähahmon, Karin alter egon, esiintyminen parina viimeisenä vuotena. Hahmon kautta eivät puhuneet kansalaiset vaan piirtäjä itse, joka oli joutunut törmäyskursille muun kulttuurin kanssa. Parhaiten tämä tuli ilmi vuoden 1990 lopulla julkaistussa piirroksessa, jossa piirtäjähahmo makaa nojatuolissa ja toteaa: "En ole seurallinen tyyppi. Olen mieluummin yksin oikeassa kuin lauman kanssa väärässä".

Karin suosio perustui siihen, että piirroksiset vahvistivat kollektiivista arvomaailmaa. Tästä löytyy myös selitys niiden epäsuosiolle. 1980-luvulle tultaessa Suomi ei enää ollut kulttuurisesti niin yhtenäinen kuin vielä aikaisempina vuosikymmeninä. Kollektiivista arvomaailmaa ei enää ollut. Suuret selityskertomukset olivat menettäneet merkityksensä, joten kansallista identiteettiä ei enää tarvinnut perustella.

Aikaisemmillä sodan kokeneilla sukupolvilla oli ollut poliittisista mielipide-eroista huolimatta yhtenäinen merkitysmaailma. Nuoremille lukijoille puolestaan piirrosten arvomaailma alkoi näyttää itsekkäältä, sovinniselta ja rasistiselta.

Ylösen tutkimus vahvistaa vanhan totuuden siitä, että kuva on

kavala. Karin piirroksiset eivät olleet vain harmittomia jäänteitä menneiltä vuosikymmeniltä, sillä ne eivät ainoastaan hauskuuttaneet ja toimineet varaventeleinä negatiivisille tunteille, vaan ne myös tuottivat todellisuutta.

Samalla kun Karin suomalainen on metodinen opas pilapiirroksien tutkimukseen, on se myös monipuolinen katsaus sodanjälkeisen Suomen mentaliteetteihin. Ylösen tutkimus on osoitus siitä, miten visuaalisen aineiston ja huumorin tutkimisen kautta avautuu näkymä kulttuurin ajattelutapoihin. Purkaessaan piirrosten merkityksiä ja arvomaailmaa Ylösen purkaa myös suomalaisten käsityksiä itsestään. Se, mikä piirroksista löytyi, ei välttämättä ollut sitä mitä me olemme, vaan mitä meidän sanotaan olevan, jonkinlaista suomalaisuuden karikatyyriä.

JOHANNA VARELIUS

Fantasmat sukupuolikkulttuuria jäsentämässä

**Näre, Sari (1995)
ETNOPSYSKOANALYYTTISIA
NÄKÖKULMIA
SUKUPUOLIKULTTUURIIN.**

Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimusraportteja 229. Helsinki: Yliopistopaino. 203 s.

Yhdeksän vuotta sitten Sari Näre kirjoitti *Tiedotustutkimukseen* (3/1986) lennokkaan artikkelin 'Katsefallos ja kiimaisen naisen arkkityyppi'. Artikkelin pohjautui

Nären graduun ja jotain jälkiä siitä näkyy myös väitöskirjassa. Arkki-tyyppi on kuitenkin vaihtunut joustavampaan fantasman käsitteeseen ja tutkimuksen kohteena on paljon muitakin kuin miestenlehtien naiset.

Nären väitöskirja on nimensä mukaisesti monista näkökulmista koostuva artikkelikokoelma, josta ei selkeästi nouse esiin yhtä kantavaa ajatusta, vaan pikemminkin monia kiinnostavia ajatuspolkuja. Väitöskirjassa tarkastellaan suomalaisista sukupuolikulttuuria neljän eri aiheen avulla. Näitä ovat islamilainen sukupuolikulttuuri, nuoruuden sukupuolikulttuuri, seksibisnes sekä 1990-luvulla suomalaisista naisten- ja miestenlehdissä piirtyvät sukupuolifantasmat. Sukupuolikulttuurin tarkastelu keskittyy nimenomaan seksuaalisuuteen.

Islamilainen kulttuuri edustaa tutkijamassa traditionaalisuutta ja sitä verrataan suomalaiseen, modernisoituneeseen länsimaiseen kulttuuriin. Asetelma on sikäli ongelmallinen, että islamilainen kulttuuri esittäytyy näin modernisoituneen kulttuurin vastakohtana, perinteisenä ja homogeenisena. Islamilainen sukupuolikulttuuria määrittävät lähinnä uskonnolliset tekstit eivätkä sen mahdolliset ristiriidat mahdu tähän yleistävään tarkasteluun.

Nären tarkastelussa kulttuuri ei ole vain julkista, vaan siihen kuuluvat oleellisena osana yksityisesti koetut emootiot ja elämykset. Tätä yksityistä tunnekulttuuria Näre nimittää tunnetaloudeksi.

Sukupuolikulttuuri määritellään tietystä kulttuurissa tuotetuksi järjestelmäksi, joka ulottuu yksilöiden tiedostamattomaan. Oletuksena siis on, että kulttuuri rakentavat tajuntaamme ja sukupuoliittavat ajatteluamme myös tiedostamattoman tasolla. Painottaessaan tiedostamattoman merkitystä Näre luo sex (biologiaan perustuva) /gender (yhteiskunnallisesti tuotettu) käsitteiden rinnalle kaksi muuta sukupuolen kategoriaa: psykologisen ja kulttuurisen sukupuolen.

Näre jaottelee myös alueet, joilla näitä neljää sukupuolen ulottuvuutta tuotetaan. Biologinen

sukupuoli liittyy viettitalouteen, psykologinen tunnetalouteen, kulttuurinen diskurssitalouteen ja sosiaalinen pääomatalouteen. Jaottelu on selkeä, mutta jäin kaipaamaan jonkinlaista kokoavaa yhteenvetoa sen funktiosta itse tutkimuksessa.

Fantasmat esiin

Erityisen kiinnostavaa työssä on tiedostamattoman prosesseihin liittyvä fantasman käsite. "Erilaisissa diskursseissa rakentuneet sukupuolimallit voivat saada fantasmoille tyypillisiä piirteitä, mikäli ne kiinnittävät yksilöiden tai ryhmien ihanteita, aggressioita tai muita projektiivisia tunnelatauksia. Samastumiskohteina sukupuoliifantasmat toimivat psykologisen sukupuolen muovaajina ja sosiaalista sukupuolta edustavina toimintamalleina." (s.44)

Sukupuolifantasmat voivat kiinnittyä paitsi konkreettisiin henkilöihin, myös ideoihin, ihanteisiin ja uhkakuviin. Laajojen yhteiskunnallisten ryhmien jakamina fantasmat voivat joko uusintaa tai uudistaa rakenteita.

Näre näkee fantasmalla kollektiivisen representaation luonteen: fantasmat edustavat ja tuottavat kollektiivisia representaatioita.

Näin määriteltynä sukupuoliifantasmalla näyttäisi olevan joitakin yhtymäkohtia Teresa de Lauretisin ajatukselle sukupuolen representaatiosta. Fantasmat kuitenkin perustuvat yksilön psyykkisille prosesseille. Nären sanoin "fantasmat ovat psykososiaalista kitettä, joka välittää imaginaarisia prosesseja yhteiskunnallisiksi mielikuviksi" (s.46).

Lauretisin representaatio sen sijaan toimii Alhuserin määrittelämän ideologian tavoin. Lauretisin mukaan sukupuolen representaatiot sekä edustavat että tuottavat sukupuolta. Ne konstruoivat sukupuolta ja näin ollen tuottavat jälleen uusia sukupuolen representaatioita. Monista representaatioista muodostuvat kulttuuriset sukupuolinormit (Nainen/Mies), johon todelliset sukupuolet, naiset ja miehet, suhteuttavat itseään ja elämäänsä. (Ks. Teresa de Lauretis: Technologies of Gender. Essays on Theory, Film and

Fiction. Bloomington: Indiana University Press. 1987 s. 3-10.)

Näre hahmottaa sukupuoliifantasmoja sekä islamilaisista eroottisista teksteistä että suomalaisista pornografisista teksteistä. Ongelmana on, ettei tekijä liiemmin pura analyysiprosessia vaan lukee fantasmat esiin teksteistä meiko suoraviivaisesti. Lukijalle jääkin toisinaan epäselväksi, mistä tarkkaan ottaen fantasmat nousevat. Tämä ongelma pätee moniin muihinkin tutkimuksiin, joissa ei kirjoiteta esiin tulkintoihin liittyvää pohdintaa ja siihen liittyvää itse-kritiikkiä.

Miehin islam

Nären mukaan islamin eroottiset diskurssit ovat mekanistisia ja rakentuvat miehen halun kautta. Näre näkeekin nämä eroottiset diskurssit hyvin samankaltaisina kuin pornografian. Molemmille on tyypillistä se, että tunnetalouden merkitys sukupuoliisuhteissa kielletään.

Nären mukaan isamiilaisessa sukupuoliifantasmassa keskeistä on sukupuolen erottaminen toisistaan. Naiset elävät yksityisen alueella ja erityisesti heidän seksuaalisuuttaan kontrolloidaan tiukasti. Tämä perustuu käsitykseen fitnasta eli naisten voimakkaasta seksuaalisuudesta. Se nähdään hallitsevammattomana uhkana, joka on asetettava kontrolliin (hunnutettava).

Nären mukaan länsimaissa ei naisiin ole liitetty vastaavaa voimakasta eroottisuutta. Itse asiassa 1800-luvun Britanniassa syntyneiden säännöstelyn vastustajat käyttivät juuri vastaavia argumentteja. Heidän mukaansa naisten voimakkaita seksuaalisia viettejä pidättelee vain raskaudenpelko. Kristillinen länsimäinen sukupuoliifantasmakuva ei siis ristiriidattomasti perustunut käsitykseen naisesta epäseksuaalisena ihmisenä, mutta tämä käsitys oli vallitseva 1800-luvun porvarillisessa kulttuurissa. (Ks. Lynn Nead: Myths of Sexuality, Basil Blackwell. London, 1988.)

Pornografian vapaus

Bordelikeskustelun ja pornografian tarkastelussa annetaan runsaasti tilaa pornografian vastusta-

jien väitteille, joissa varsin yksiselitteisesti todetaan pornon alista- van naista. Näre pyrkii myös osoitta-amaan, ettei pornografia suin-kaan merkitse täydellistä seksuaalista vapautta, vaan se on yksi merkittävä seksuaalisuuden nor- mittaja.

Seksuaalisuuden vapautumisen puolesta puhuvissa äänenpäänois- sa mm. Vinreän Langan kirjoitte- lussa on noussut esiin sukupuol- ten väliseksi muotoutunut kilpailu mielihyvystä. Näre toteaa osuvas- ti, ettei ideaalia omasta, vapaasta seksuaalisuudesta voida ongelmit- ta soveltaa julkisen seksuaalisuu- den alueelle.

Näre ei tydy toistamaan tun- nettujen amerikkalaisten pornon- vastustajien argumentteja, vaan laajentaa näkökuivaa analysoi- malla naisten tuottamia por- nografisia tekstejä Regina-lehdessä.

Reginan teksteissä naiset ovat aktiivisina toimijoina tuottamassa itselleen mielihyvää. He ovat astu- neet mukaan tuottamaan por- nografiaa. Näiden tekstien perus- teella Näre toteaa, että naiset ovat siirtyneet romanttisen rakkauden alueelta kohti viettikeskeisempää seksuaalisuutta. Miestenlehtien miesten tuottamissa teksteissä painottuu edelleen viettitalous eli sukupuolielimiin ja aktiin keskitty- nyt seksuaalisuuden käsitys. Mies- tenlehdissä tunteiden kuvailuja on (jos niitä esiintyy lainkaan) vain lähinnä naisten tuottamissa teks- teissä.

Monien säikeiden kautta työs- sä asettuvat lopulta vertailuun ny- kypäivän suomalaiset tytöt ja suo- malaiset miehet. Näre tarkastelee toisaalta tyttökulttuurin ja toisaalta suomalaisen mieskulttuurin (nojautuen pitkälti mm. Juha Silta- lan tutkimuksiin) kautta tunnetalouden sukupuolittumista. Suku- puolten voimakas erottaminen toisistaan sukupuolittaa tunnere- kenteita ja nostaa naiset tunne- johtajiksi. Tällöin he saavat yksin- oikeuden hoivatyöhön, mikä ei välttämättä ole eduksi kummal- lekkaan sukupuolelle. Tällainen ja- kautuminen on tyyppillistä toisaalta traditionaaliselle kulttuurille, ku- ten islamilaiselle ja toisaalta länsi- maiselle pornokulttuurille.

Tunnetalouden kielto

Työn loppupuolella Näre pohtii, kuinka tunnetalouden kielto vai- kuttaa miesten maailmaan ja pyr- kii osoittamaan, että moderni- soituneessa maailmassa tunnetalouden hallitseminen on merkittä- vä voimavara ja selviytymiskeino. Tämän päivän suomalaistyöt ovat kykeneviä vastaamaan monen- laisiin haasteisiin ja osoittavat ky- kyä toimia modernisoituneessa kulttuurissa: "Yksilön kyky käsitel- lä ja ilmaista omia tunteitaan sekä eläytyä muiden tunteisiin on moder- nin yhteiskunnan edellyttämän yksilöitymisen tärkeä edellytys" (s.116).

Tällaisen tunnekompetenssin kehittäminen liittyy vahvasti tyttö- kulttuuriin. Maailma näyttätty ty- töille myös ristiriitaisempaa kuin pojille, jolloin tytöt joutuvat tekemään poikia enemmän iden- titeettityötä. Nären mukaan tämä valmistaa tyttöjä modernisaation haasteisiin: kehittämään todellisuudentajuaan, joustamaan ja uusiutumaan.

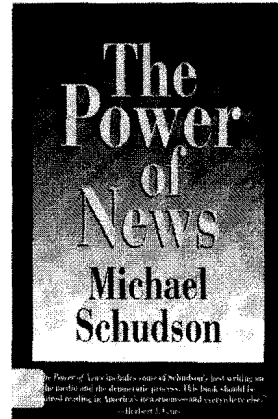
Sen sijaan suomalaismies elää vielä tunnekieltojen hallitsemassa maailmassa, joka ei anna psyykki- siä valmiuksia postmoderniin, epävarmaan ja vaihtelevaan, elä- mään. Nären mukaan tämä lisää-kin riskiä sosiaaliseseen syrjäytymi- seen, joten tunnetalouden suku- puolittamisen purkamisen koituisi myös miesten eduksi.

Työssä liikutaan varsin yleisellä tasolla, jolloin eri aiheiden kuten islamilaisuuden, miesten ja nais- ten sisällä olevat erot jäävät taus- talle. Tämän tekijä myöntää itse ja perustelee yleisyyttä pyrkimyksenä saavuttaa abstrahoina sosiolo- ginen tarkastelutaso.

Näre viittaa ahkerasti aiempiin tutkimuksiinsa ja perustaa monet argumenttinsa näihin. On ymmär- rettävä, ettei kaikkea voi kirjoit- ta esiin, mutta toisinaan lukijalla on vaikeuksia päästä päätelmien lähteille.

Väitöskirjan parasta antia ovat ajatuksia herättävät teoreettiset pohdinnat itse analysointiproses- sin jäädessä taka-alalle.

KAARINA NIKUNEN

Journalismin historiallinen taudinkuva

Schudson, Michael (1995)

THE POWER OF NEWS.

University of Harvard Press, Cambridge, MA & London 1995. 223 s.

Mitä jos journalismia ei olisi? Kuvitellaan, että eläisimme maailmas- sa, jossa hallitukset, liikeyritykset, lobbaajat, vaaliehdokkaat, seura- kunnat ja erilaiset kansalaisjärjes- töt täyttäisivät kotitietokoneem- me postilaatikoita omilla viesteil- lään. Olisimme suoraan 'lähteiden' äärellä, verkostoituneen tie- toyhteiskunnan informatiivisessa paratiisissa, jossa kukin olisi oma journalistinsa. Mitä tapahtuisi?

Michael Schudsonin tuore kir- joituskokoe'lma alkaa tällaisella ajatuskokeella. Hänen arvelunsa mukaan ihmiset luottaisivat tässä rehovassa totuusviidakossa yh- täältä ennen muuta painavain, korkean tahon julkisiin lähteisiin ja toisaalta sellaisiin paikallisiin tiedontuottajiin, joiden luotettavuut- ta voisi arvioida omakohtaisin ko- kemuksin. Muiden lähteiden sa- nomia olisi mahdoton tai vaikea arvioida.

Pian tulitaisiin tilanteeseen, jos- sa itsenäisiä tiedon tulvan käsitte- lijöitä ja sen eri yhteyksien arvioi- sijoita tarvittaisiin taas. Jossain muodossa journalismi pitäisi kek- siä uudelleen, sanoo Schudson.

Saattaa kuulostaa siltä, että Schudson pitää journalismia joi- tenkin ihmiselle annettuna. Pikai-